

At være barn under krigen

Af Inge Rydahl

Inge Brogård (gift Rydahl) er født og opvokset på Korskildegård på Greve Main.

I denne beretning genkalder hun i erindringen, hvordan krigen oplevedes, set ud fra et barns perspektiv.

At være barn under krigen
på Hedebo-egnen
Der skete ikke noget særligt
Ikke nogen større begivenhed, som blev forsidestof
Ikke i vores kommune i hvert fald
Meget var besværligt eller temmeligt umuligt, men ellers
Jeg tror forresten nok de sejlede jøder og andre folk til Sverige ude fra
Mosede Havn, men det gik selvfølgelig meget stille af
Da krigen startede var jeg 5 år
Vi byggede ny staldlænge herhjemme
Efterhånden kommer tankerne igang. Der er alligevel mange små oplevelser,
billeder og situationer, som dukker op, ja, ligefrem lugte står klart i
erindringen. Sur tørverøg – f.eks. Krigen var ikke direkte nærværende
som noget dramatisk eller farligt i min hverdag.

Men atmosfæren – stemningen blandt de voksne – var præget af utryghed og forsigtighed.

For mig forblev krigen noget uhyggeligt, der foregik langt borte. I radioen, på avisernes forsider og endelig da også i byerne. Men alle de højst forskellige konsekvenser af krigen – de var med i min hverdag.

Tyskerne så vi ikke meget til. Ude på Mosede Fort var der tyskere. De var bag pigtråd og med en vagt, som skulle passeres for at komme ind på området. Stranden nedenfor var også spærret af.

De sidste par år var det dog som om, de færdedes mere- måske var der også flere tyskere. De kom undertiden for at købe æg eller andet, men mor var desværre ikke så god til tysk – så der blev ingen handel ud af det.

Undertiden så vi dem også køre i nogle underlige spidse hestevogne med nogle magre heste for.

Selvfølgelig var de på gaden, når vi kom til Roskilde eller til Tåstrup – men ude hos os var de sjældent.

Jeg hørte om Josef – en østrigsk soldat, som deserterede ude fra Fortet. De ledte efter ham. Han blev fundet og slået ihjel. Det berørte os meget, men også det var mere en stemning hos de voksne.

At være barn under krigen på en mindre gård, indebar for mig en meget rolig, tryk og statisk tilværelse. Omgivet af mennesker, jeg kendte godt – naboer, folk, som kom og hjalp os i forskellige situationer og ikke mindst familien. Vi levede indenfor en meget lille radius til daglig og kun i særlige tilfælde bevægede vi os længere væk.

Vi legede. Vi d.v.s. min søster og jeg. Vi legede.

Lege og legetøj var stort set hvad selvforsyningen gav mulighed for. Vi byggede huler i digerne om sommeren og på hølofterne om vinteren. Lavede snehuler og udhulede »kåleraber« (kålroer) og satte lys indeni. De var flotte og også lidt uhyggelige. Vi hentede sække og gamle tæpper ind i snehulen og spiste vores mad derinde.

Løb på isen – uden skøjter. Lavede kastaniedyr med tændstikben og lavede stalde af gamle skotøjsæsker. Vi løb på sneskøjter (en træklods med et metalbånd under og med huller til et stykke tov, så skøjterne kunne bindes under vores støvler). De blev vist købt hos tømreren i Karlslunde.

Naboens bil – en lille gul Morris med røde sæder – var helt fantastisk at lege i. Vi måtte ikke, men vi gjorde det i alle krigsårene. Den var splinter ny og aldrig brugt, før den blev klodset op ude i laden. Naboen havde et barnebarn, som var anledning til alle de gode lege i »den lille gule.«

Og så var der selvfølgelig alle de stille stunder med glansbilleder – sat i med melklister – og med bøger fra biblioteket. Vi fik da også købt legetøj bl.a. nogle store dukker og senge til dem, men jeg tror nok at alle de andre lege var bedre. Jeg husker egentlig ikke ret meget om de dukker.

Vi legede, når de voksne arbejdede. Når de holdt fri, var vi sammen, og så hørte vi om krigens besværligheder.

Ikke så meget af mor og far direkte, men når de snakkede med andre. Jeg tror, det beskæftigede voksne meget. Vi var nysgerrige om, hvad man nu heller ikke kunne få og om hændelser i forbindelse med krigen. Nyhederne fra København eller Jylland o.s.v.

Men rationering – det var samtaleemne blandt voksne.

Alt blev efterhånden rationeret, og det blev umuligt at købe noget uden mærker. Importerede varer fandtes ikke, og erstatningerne var højst fantasifulde. Hylderne oppe i brugsen blev tomme efterhånden, og de forskellige dåser og kasser blev sat med større og større mellemrum, for at det skulle se ud af lidt mere.

Heldet kunne godt være med een engang imellem. Far skaffede engang en sæk hvedemel oppe fra mølleren, og det var fantastisk. Brød og sovs og

kager af hvedemel i stedet for bygmel – det var himmelsk. Alt hvede skulle afleveres.

Rationeringsmærkerne skulle hentes i Kildebrønde på kommune-kontoret. Man kunne bytte mærker eller købe på den sorte børs. Folk med mange børn havde tit rugbrødsmærker til overs, og det var så godt som rede penge.

Det vi manglede mest – som jeg husker det – var salt. Jeg ved ikke, om det også var rationeret, eller om man bare ikke kunne få det. Der skulle bruges salt, når vi slagtede. Så blev der sparet og hamstret i god tid.

Hjemmefremstillingen blomstrede. Tænk, folk dyrkede tobak. Jeg husker, at vi havde et bundt tobaksblade hængende oppe på loftet. Jeg tror nok, at far havde forsøgt at ryge det i piben, men åbenbart ikke med så stor fornøjelse, at det blev brugt.

Og kartoffelmel. Nabokonen og mor ville lave kartoffelmel. De prøvede på det. De skrællede en masse kartofler og rev dem i en stor balje, men det var vist ikke ulejligheden værd, for jeg tror kun, de prøvede den ene gang.

Rationeringen – det gjaldt også andet end dagligvarer. Tøj, sko, strømper o.l. var på mærker, og vi fik tøjkort. I den henseende var det et stort handicap at bo ude på landet. Man skulle helst være der den dag, der kom varer. Det var et svært held, hvis vi lige netop kom til Roskilde på sådan en dag. Engang var heldet med os. Vi købte sko, men ak, den første gang vi fik dem på, blev det regnvejr og skoene gik helt i opløsning. Sålerne var af sammenlimede papstykker, og limen var af een eller anden sær erstatning. Mor græmmede sig.

Tøj og stof til kjoler til os var skrækkeligt. Det kradsede, som om det var lavet af halm eller spåner.

Så var det bedre med det omsyede. Byttetøj eller tøj med øgninger alle steder var på mode. Fantasien blomstrede, men det må nu have været besværligt.

I brugsen fik vi gerne et lille praj om, hvornår der måske kom lidt af eet eller andet. Så var man på pletten den dag. Uanset hvad det så var – håndsæbe eller søm. Man sagde ikke nej tak til noget.

Det at færdes, hvad enten det var på cykel eller på anden måde, er noget jeg husker klart.

Det var under alle omstændigheder skrækkeligt.

Cyklen var tung, og den bumpede på begge hjul. Man kunne tude over det. Dækkene blev slidte, og der blev bundet selvbindergarn omkring hullerne. Der var til sidst ikke ret langt mellem viklingerne. Og det bumpede hele tiden, når man kørte. Begge hjul så sådan ud en tid. Så fik vi

nogle stykker af en gammel, hullet vandslange fra naboen. Han var gartner og havde ikke brug for slangerne, når der var huller i. De blev sat på cyklerne som dæk. Det var heller ikke godt at køre med. (Der var vist stoppet eet eller andet inden i, men jeg ved ikke hvad).

Skrækkeligt var det også at skulle med »Roskildebilen.« Den var altid forsinket – meget. Vi ventede. Så kom den endelig, og vi pressede os op på det nederste trin, og døren blev lukket. (Den lukkede op udad, og når man bare stod på trinnet, så kunne døren godt lukke og holde på een). Jeg husker ikke, at der nogen sinde var plads i den rutebil. Vi boede yderst på ruten.

Afsted med generator på. Det skete, at en del af de rejsende måtte ud og gå, når vi nåede Tune-bakken. Der var grænser for generatorens kapacitet.

Det tog lang tid at komme til Roskilde.

Og skulle man så endnu længere væk f.eks. med toget, så var man ude i det helt uvisse. Vi stod på perronen og ventede på toget uden anelse om, hvornår det ville komme. Det var der ingen fornuftig sjæl, der kunne sige noget om. Og når så toget kom, skulle man så igen ind i en trængsel, som sagtens kunne tage modet fra en pige som mig.

Vi standsede ved hvert trinbræt – holdt længe – standsede og ventede undertiden også midt på strækningen.

Vores rejse gik til Slagelse. Den varede hele dagen og var udmattende.

Engang havde mor været så heldig at købe en stor suppegyde i Slagelse. Den blev min redning på hjemturen, for jeg sad på den i en krog af kupeen hele dagen. Ellers var der ståpladser for børn.

I toget var alle passagerer indendørs, men på rutebilen sad der ofte passagerer på taget.

København besøgte vi vist kun enkelte gange under krigen. Det var for besværligt og usikkert.

Engang havde vi været i København og var nået til Tåstrup på hjemvejen. Derfra skulle vi så på vores cykler hjem. Så blev der luftalarm. Og vi kunne ikke vente til den blev afblæst, for vi havde ingen cykellygter og alting var forfærdeligt. Vi sneg os ad de særeste villaveje og kom bagom Tåstrup, og vi var så bange. Om der egentlig var grund til det, ved jeg ikke, men jeg husker, hvor bange vi var.

Mine positive oplevelser af rejselivet har jeg fået senere.

Men vi gik også. Vi gik især om vinteren.

Vi gik ud til farmor og farfar og farbror og tante. De boede sammen på en gård ude ved Karlslunde Strand (nabo til Mosede Fort med alle tyskerne). I de strenge vintre var det bedre at gå ud over markerne. Et godt stykke kunne vi gå nede i bunden af bækken, for isen var let at gå på, og der

var læ. Grøftekanterne var høje. Sidenhen var det på de hårdtfrosne pløjemarken. Der skulle man hele tiden se sig for.

Hestevogn og kane blev naturligvis også brugt, men det var nu ikke så rart i de mørke vinteraftener. Hestene var usikre i mørke. Det var vi andre sikkert også.

Vi var meget sammen med familien. Enten hos dem eller hos os. Vi var altid mange, og vi børn havde det dejligt. Jeg tror, det var godt for både børn og voksne. Vi sang ofte, når vi var sammen, og af og til blev der læst op. Ved særlige lejligheder – jul, fødselsdage o.l. så legede vi allesammen. Gættelege, mimelege, ordsprogslege, »Månen er rund« o.s.v. Også de gamle i familien var med, og de var gode til det.

Så var krigen noget meget fjernt for mig.

Turen hjem i mørke var undertiden sur og så skete det, at vi børn blev til næste dag. Så gik vi selv hjem, og farmor fulgte os gerne til Rørmosen. Så kunne vi gå på bunden af bækken resten af vejen.

Når nostalgien dyrkes som her, er der særlige oplevelser, som dukker op.

De strenge vintre, hvor tørvene var våde og lå hårdtfrosne i tørvekurven inde i stuen, når vi kom op om morgenen.

Den sure tørverøg, der sved i øjnene.

Det var vigtigt at få gode tørv. Nogle år var vi heldige at få tørv, som kunne give varme – andre år fik vi tørv, som kun gav megen aske, som så skulle bæres ud den næste morgen.

Vi fik også »træskobrænde«. Det var godt affaldstræ fra en træskofabrik. Tørt og godt.

Alle skulle bruge tørv. Også på mejeriet. Far hentede tørv til Karlslunde Mejeri ude i Karlslunde Mose. Der var folk til at grave tørvene og ælte dem og stable dem, men andelshaverne kørte dem hjem til mejeriet.

Det var dårlige tørv fra Mosen, og jeg tror kun man brugte dem et par år. Så måtte man længere væk efter dem.

De fleste andelshavere deltog i en stor »udflugt« efter tørv til Kattinge Mose. Det var kun mændene, der drog afsted. De kørte i en lang kortegge med madkurv og andet godt på vognbunden. Det var vist en herlig tur. Ikke en af mine oplevelser, men dog en oplevelse af de særlige, som man talte om længe.

En ganske anden oplevelse var det, når der skulle slagtes. Det skete 2 gange om året. Til jul og så om foråret.

Slagtningen begyndte (i hvert fald de sidste år af krigen) meget tidligt om morgenen. Allerede ved 5-6 tiden. Dels for at få ordnet så meget af arbejdet som muligt den første dag – dels for at holde øje med grisen. Man

hørte om, at nyslagtede grise, som hang til afkøling, blev stjålet. Man hørte forresten også om, at gæs og ænder, ja, også høns blev stjålet. Brændsel og kartofler såmænd også. For der var mangel på alt – om ikke på landet så i byerne.

Tyskerne forlangte meget afleveret, og tyverier var almindelige.

Når vi skulle slagte, kom farmor og hjælp til. Hun lavede blodpølse og rullepølse og finker. Hun kom med en pose med forskellige ting i – fingerbøl, forklæde og andre ting, og vi nød det hele. Vi arbejdede også, men fornøjeligt var det. Farmor nynnede på en bestemt måde, når hun lavede rullepølse. Pragtfuldt.

Når blodpølsen var færdig, blev vi sendt rundt til naboer og venner med pølse – så fik vi af dem, når de slagtede.

Og så kom vi til »spisning.« Flæskesteg og rødkål hos alle.

Det fælles mål for, hvor god grisen havde været, var »flommen.« Den blev vejret og vægten af flommen kom altid på tale ved »spisningen.«

Julebagningen var også særlig.

Den var måske mindre hyggelig og undertiden også direkte mislykket.

At ælte brun-kage-dej af de sære erstatninger, der var til rådighed, var på forhånd dømt til at mislykkes. Engang blev »massen« så hård, at den aldrig blev rullet ud. Mor arbejdede med sagen længe og fortvivlet indtil far overtog – med samme negative resultat. Jeg husker ikke vi fik brune kager det år. Derimod fik vi havregrynskugler med cacao-erstatning og romessens-erstatning.

Selvom min barndom var præget af ro og tryghed under krigen, så vidste jeg godt, hvad de voksne frygtede. Jeg følte tydeligt uroen hos mor og far, når radio-avisen fra London var slut.

I aviserne var der europakort, som viste frontlinierne, og jeg var stor nok til at se, hvad det trak sammen til. Frygten for, hvordan det hele skulle ende følte jeg også.

Vi kunne se ildskærene over København, når fabrikker blev »sprængt i luften«, og lyskasterne så vi. De fejede hen over himlen – især den sidste vinter.

Jeg var blevet 10 år.

Slutningen – den 4. maj om aftenen.

Det blev en utrolig intens aften.

Hele familien var sammen, for det var farfars fødselsdag.

De voksnes bevægelse og stilhed glemmer jeg aldrig.